

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION EXTRAORDINAIRE DE 2010

---

8 OCTOBRE 2010

Proposition de loi modifiant diverses dispositions en vue de couvrir, en matière de responsabilité civile familiale, les fautes intentionnelles des enfants mineurs âgés de moins de seize ans

(Déposée par Mme Olga Zrihen
et M. Philippe Mahoux)

DÉVELOPPEMENTS

La présente proposition de loi reprend le texte d'une proposition qui a déjà été déposée au Sénat le 12 juillet 2007 (doc. Sénat, n° 4-28/1 - SE 2007).

Il apparaît de plus en plus difficile de nos jours, de continuer à assumer les risques liés à la reconnaissance de sa responsabilité civile, particulièrement dans le cadre familial.

L'assurance, en transférant la charge financière de la responsabilité du patrimoine propre de l'assuré vers le patrimoine de l'assureur, permet, d'une part, de couvrir la responsabilité de l'assuré ou des personnes bénéficiaires, auteur(s) de faits dommageables et, d'autre part, de garantir à la victime une indemnisation de son dommage.

Toutefois, cette indemnisation n'est possible que pour autant que la garantie soit due et dans les limites de celle-ci.

Dans l'état actuel de notre législation, l'indemnisation des actes intentionnels d'enfants mineurs « ayant atteint l'âge de discernement » est exclue de l'assurance responsabilité civile relative à la vie privée, également appelée RC familiale. La définition de ce cas d'exclusion pose cependant problème. En effet, en cas de litige, c'est le juge qui sera amené à déterminer, en examinant les faits particuliers de la cause, si

BELGISCHE SENAAAT

BUITENGEWONE ZITTING 2010

---

8 OKTOBER 2010

Wetsvoorstel tot wijziging van diverse bepalingen teneinde, inzake de burgerrechterlijke aansprakelijkheid, de opzettelijke fout begaan door minderjarigen jonger dan zestien jaar te regelen

(Ingediend door mevrouw Olga Zrihen
en de heer Philippe Mahoux)

TOELICHTING

Dit wetsvoorstel neemt de tekst over van een voorstel dat reeds op 12 juli 2007 in de Senaat werd ingediend (stuk Senaat, nr. 4-28/1 - BZ 2007).

Dezer dagen wordt het almaar moeilijker de risico's die verbonden zijn aan de erkenning van de burgerlijke aansprakelijkheid — voornamelijk in gezinsverband — te blijven dragen.

De verzekering verplaatst de financiële last van de verantwoordelijkheid voor de eigen goederen van de verzekerde naar de goederen van de verzekeraar. Zo kan de verantwoordelijkheid van de verzekerde of van de begunstigen die schade hebben berokkend, worden gedekt. Daarnaast wordt er ook voor gezorgd dat het slachtoffer vergoed wordt voor de geleden schade.

Deze schadevergoeding wordt echter slechts uitkeerd voor zover dekking moet worden gegeven en met de eraan verbonden beperkingen.

In de huidige stand van onze wetgeving wordt de schadevergoeding voor opzettelijke daden van minderjarige kinderen die « de jaren des ondersheids » hebben bereikt, uitgesloten van de verzekering burgerlijke aansprakelijkheid privéleven, ook wel de « familiale verzekering » genoemd. De definitie die voor deze uitsluiting wordt gehanteerd, roept echter een probleem op. Bij een geschil zal de rechter immers de

l'enfant, auteur du fait dommageable, possède effectivement le discernement.

La jurisprudence considère que l'enfant a atteint l'âge du discernement lorsque celui-ci a conscience de l'acte qu'il pose et des conséquences possibles de cet acte et situe cet âge le plus souvent entre six et douze ans, ce qui est particulièrement bas par rapport à la réglementation antérieure.

Celle-ci fixait en effet cet âge de manière uniforme à seize ans, puisque dans sa formulation initiale l'arrêté royal du 12 janvier 1984 autorisait seulement les assureurs à exclure de leur garantie: « *les dommages découlant de la responsabilité civile extra-contractuelle personnelle de l'assuré âgé de plus de seize ans, auteur de dommages commis soit intentionnellement, soit sous l'effet de stupéfiants, soit en état d'ivresse ou d'intoxication alcoolique.* »

En obligeant les assureurs à couvrir la faute intentionnelle des mineurs âgés de moins de 16 ans au moment du fait dommageable, cette réglementation était à la fois claire et protectrice des intérêts des assurés et des victimes.

Cette réglementation évitait en effet, pour les mineurs de moins de seize ans, toute discussion sur la capacité de discernement du mineur ainsi que sur la notion de « dommages commis intentionnellement ».

Des difficultés sont apparues suite à l'adoption de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre et aux modifications nécessaires des dispositions relatives à cette matière.

En effet, l'introduction de la notion de « faute intentionnelle » dans l'article 8 de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre, prévoyant que l'assureur « *ne peut être tenu de fournir sa garantie à l'égard de quiconque a causé intentionnellement le sinistre* », nécessitait une modification de l'article 6, 6°, de l'arrêté royal du 12 janvier 1984 déterminant les conditions minimales de garanties de contrats d'assurances couvrant la responsabilité civile extra-contractuelle.

L'article 8 de la loi précitée étant d'ordre public, l'arrêté royal ne pouvait y déroger et, ainsi imposer aux compagnies d'assurances d'indemniser les fautes intentionnelles commises par des mineurs doués de discernement et âgés de moins de 16 ans, comme le texte le prévoyait antérieurement.

L'article 6, 6°, de l'arrêté royal du 12 janvier 1984, tel que modifié, permet désormais d'exclure de la

specifieke feiten moeten bestuderen en moeten bepalen of het kind dat schade heeft berokkend, over onderscheidingsvermogen beschikt.

Volgens de rechtspraak heeft het kind de jaren van onderscheid bereikt als het zich bewust is van de daad die het stelt en van de mogelijke gevolgen ervan, waarbij die leeftijd meestal wordt gesitueerd tussen zes en twaalf jaar, wat toch erg jong is in vergelijking met de vroegere wetgeving.

Daarin werd deze leeftijd algemeen op zestien jaar vastgelegd. In zijn oorspronkelijke formulering stond het koninklijk besluit van 12 januari 1984 de verzekeraars alleen maar toe van dekking uit te sluiten: « *de schade voortvloeiend uit de persoonlijke burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst van de verzekerde die meer dan zestien jaar oud is en die hetzij opzettelijk schade veroorzaakt, hetzij als gevolg van het gebruik van verdovende middelen, van een staat van dronkenschap of alcoholintoxicatie.* »

Deze wetgeving verplichtte de verzekeraars dekking te geven voor de opzettelijke fout begaan door een minderjarige die op dat ogenblik jonger dan 16 was. Dat was een duidelijke regel, die tevens ook de belangen van de verzekerden en van de slachtoffers diende.

Voor minderjarigen jonger dan zestien jaar werd immers iedere discussie vermeden over het onderscheidingsvermogen van de minderjarige en over het begrip « opzettelijk veroorzaakte schade ».

Na de goedkeuring van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst en na de wijziging van de bepalingen ter zake, zijn de problemen gerezen.

In artikel 8 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst werd immers het begrip « opzettelijke fout » opgenomen, aangezien werd bepaald dat « de verzekeraar niet [kan] verplicht worden dekking te geven aan hem die het schadegeval opzettelijk heeft veroorzaakt. » Daardoor moest artikel 6, 6°, van het koninklijk besluit van 12 januari 1984 worden gewijzigd. Dat artikel bevat de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privéleven.

Aangezien artikel 8 van de vermelde wet van openbare orde is, kan het koninklijk besluit er niet van afwijken en de verzekeringsmaatschappijen niet opleggen opzettelijke fouten te vergoeden begaan door minderjarigen die de jaren van onderscheid hebben bereikt en die jonger zijn dan 16 jaar, zoals de tekst voordien bepaalde.

Artikel 6, 6°, van het gewijzigde koninklijk besluit van 12 april 1984 bepaalt voortaan dat « van de

couverture d'assurances « les dommages découlant de la responsabilité civile personnelle extra-contractuelle de l'assuré ayant atteint l'âge du discernement, auteur d'un sinistre résultant de fautes lourdes déterminées expressément et limitativement aux conditions générales du contrat ».

Cette disposition étant impérative, toute clause contraire est frappée de nullité relative et seules les dispositions plus protectrices des intérêts des assurés sont permises.

Dans la pratique, certains assureurs ont, pour des raisons commerciales, maintenu ou réintroduit la clause d'exclusion dans sa version initiale et continuent par conséquent à couvrir la faute du mineur âgé de moins de 16 ans, sans faire référence à l'âge du discernement, alors que d'autres se limitent au respect de la règle prévue par l'article 6, 6°, de l'arrêté royal précité.

La formulation actuelle de cet article, qui fait dépendre le refus de garantie, non plus d'un âge déterminé mais de l'âge du discernement, augmente les risques de contestation en matière de litige, car la détermination de cet âge dépend de l'appréciation du juge du fond qui statue d'après les circonstances de fait.

Pour ceux qui n'ont pas la chance d'être couvert en responsabilité, soit parce que leur organisme d'assurance se limite à une application stricte de l'arrêté, soit parce qu'ils n'ont pas souscrit d'assurance RC familiale, le droit commun des obligations s'applique.

Dans ce cas, l'article 1384, alinéa 2, du Code civil prévoit que lorsque le mineur a provoqué un dommage à la suite d'un acte objectivement illicite, c'est-à-dire un acte qui constituerait une faute extra-contractuelle si cet enfant avait précisément atteint l'âge du discernement, la responsabilité des parents est engagée, sans même que la preuve d'une faute commise par cet enfant soit requise.

Le droit des obligations opère, comme c'est le cas en matière de RC familiale, une distinction selon que le mineur ait ou non atteint l'âge de discernement.

Lorsque le mineur a atteint l'âge de discernement, la responsabilité personnelle du mineur peut également être engagée à côté de celle de ses parents sur la base cette fois de l'article 1382 du Code civil (la responsabilité du fait personnel), et, le père ou la mère déclaré civilement responsable dispose(nt) également d'un recours contre leur enfant si celui-ci dispose d'une fortune personnelle distincte de celle de ses parents.

dekking kunnen worden uitgesloten : de schade voortvloeiend uit de persoonlijke burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst van de verzekerde die de jaren van onderscheid heeft bereikt en die een schadegeval veroorzaakt voortvloeiend uit gevallen van grove schuld die op uitdrukkelijke en beperkende wijze in de algemene voorwaarden van de overeenkomst zijn bepaald ».

Aangezien deze bepaling dwingend is, is elk andersluidend beding nietig, en zijn enkel bepalingen toegelaten die meer bescherming bieden voor de belangen van de verzekerden.

In de praktijk hebben een aantal verzekeraars uit commerciële overwegingen de uitsluitingsclausule in de oorspronkelijke vorm behouden of opnieuw ingevoerd. Zij blijven dus dekking bieden voor de fout van een minderjarige jonger dan 16, zonder te verwijzen naar de jaren van onderscheid, terwijl anderen zich houden aan de regel als bepaald in artikel 6, 6°, van het koninklijk besluit.

De huidige formulering van dit artikel, waarbij het weigeren van dekking niet afhangt van een welbepaalde leeftijd maar van de jaren van onderscheid, vergroot de kans op betwistingen bij geschillen, aangezien de feitenrechter uitspraak doet op grond van de feiten.

Op personen die niet gedekt zijn voor aansprakelijkheid, ofwel omdat de verzekeraar het koninklijk besluit strikt toepast ofwel omdat zij geen familiale verzekering hebben afgesloten, is het gemeen verbintenissenrecht van toepassing.

In dat geval bepaalt artikel 1384, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek, dat de ouders aansprakelijk zijn als een minderjarige schade heeft veroorzaakt door een objectief onrechtmatige daad, dus door een daad die een fout is buiten overeenkomst als het kind de jaren van onderscheid heeft bereikt, zonder dat moet worden bewezen dat het kind die fout gemaakt heeft.

Het verbintenissenrecht hanteert, zoals inzake de burgerrechtelijke aansprakelijkheid privéleven, een onderscheid tussen een minderjarige die de jaren van onderscheid al heeft bereikt en een minderjarige voor wie dat nog niet het geval is.

Als de minderjarige de jaren van onderscheid heeft bereikt, kan hij ook persoonlijk aansprakelijk worden gesteld, naast zijn ouders, op basis van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek (persoonlijke aansprakelijkheid). Zijn ouders, als zij burgerrechtelijk aansprakelijk worden gehouden, beschikken eveneens over de mogelijkheid om beroep in te stellen tegen hun kind als dat beschikt over een persoonlijk vermogen dat niet van zijn ouders is.

La victime peut donc invoquer l'article 1384, alinéa 2, du Code Civil à l'égard des parents et l'article 1382 du Code civil à l'égard de l'enfant mineur lorsque l'enfant a atteint l'âge du discernement.

Autant dire que pour la victime, il sera beaucoup plus difficile d'obtenir une pleine et entière réparation de son dommage

La présente proposition de loi vise, par conséquent, à remédier aux différents inconvénients et incertitudes liés à la détermination de « l'âge de discernement » en déterminant de façon précise les limites des cas d'exclusion de l'assurance RC familiale pour les fautes intentionnelles commises par des mineurs.

Seuls les dommages découlant de la responsabilité personnelle extra-contractuelle de l'assuré ayant atteint l'âge de seize ans, auteur d'un sinistre résultant de fautes lourdes déterminées expressément et limitativement aux conditions générales du contrat, pourront être exclus de la garantie d'assurance.

Olga ZRIHEN.
Philippe MAHOUX.

*
* *

Het slachtoffer kan zich dus beroepen op artikel 1384, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek ten aanzien van de ouders en op artikel 1382 van dat Wetboek ten aanzien van het minderjarige kind als dat de jaren van onderscheid heeft bereikt.

Het zal voor het slachtoffer natuurlijk wel moeilijker zijn om volledig te worden vergoed voor de geleden schade.

Dit voorstel strekt er dan ook toe de moeilijkheden en onzekerheden weg te werken die samenhangen met het begrip «jaren van onderscheid» door precies vast te leggen welke de beperkingen zijn voor uitsluiting van de familiale verzekering in verband met opzettelijke fouten gemaakt door minderjarigen.

Enkel de schade voortvloeiend uit de persoonlijke burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst van de verzekerde die de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt en die een schadegeval veroorzaakt voortvloeiend uit gevallen van grove schuld die op uitdrukkelijke en beperkende wijze in de algemene voorwaarden van de overeenkomst zijn bepaald, kan nog worden uitgesloten van de dekking.

*
* *

PROPOSITION DE LOI Article 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

À l'article 8, alinéa 1er, de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre, le mot « quiconque » est remplacé par les mots « celui qui, ayant atteint l'âge de seize ans, ».

Art. 3

À l'article 6, 6°, de l'arrêté royal du 12 janvier 1984 déterminant les conditions minimales de garanties de contrats d'assurance couvrant la responsabilité civile extra-contractuelle relative à la vie privée, modifié par l'arrêté royal du 24 décembre 1992, les mots « l'âge du discernement » sont remplacés par les mots « l'âge de seize ans ».

Art. 4

La présente loi entre en vigueur le premier jour du sixième mois qui suit celui au cours duquel elle aura été publiée au *Moniteur belge*.

20 juillet 2010.

Olga ZRIHEN.
Philippe MAHOUX.

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

In artikel 8, eerste lid, van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst, worden de woorden « hem die » vervangen door de woorden « hem die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt en ».

Art. 3

In artikel 6, 6°, van het koninklijk besluit van 12 januari 1984 tot vaststelling van de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privé-leven, gewijzigd bij koninklijk besluit van 24 december 1992, worden de woorden « die de jaren van onderscheid » vervangen door de woorden « de leeftijd van zestien jaar ».

Art. 4

Deze wet treedt in werking de eerste dag van de zesde maand na die waarin zij is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad*.

20 juli 2010.